

نامه‌های اسرا؛ زنده‌ترین متون و اسناد تاریخ جنگ

شناسه خبر: ۱۳۴۳۹ چهارشنبه ۸ آذر ۱۴۰۲ - ۰۶:۵۰

دومین نشست «روایت پنهان» با موضوع واکاوی نامه‌های دوران اسارت با حضور ساسان ناطق مدیر دفتر هنر و ادبیات اسارت، مرتضی سرهنگی، ابراهیم اکبری دیزگاه، احمد یوسف‌زاده و معصومه آباد در سالن استاد طاهر صفارزاده برگزار شد.

به گزارش موج خبر، معصومه آباد که اولین سخنران این نشست بود در آغاز این جلسه گفت: نامه‌ها تمام لحظه‌های ما و عواطف و زندگی ما را در خود زنده نگه می‌داشت و حیاتی دوباره به ما می‌داد.

نمی‌دانستم مفهوم نامه دو کلمه‌ای چیست

وی در بازگویی خاطره‌های از جنگ تشریح کرد: به یاد دارم نامه‌هایی که سریع به ایران اعزام می‌شد نامه‌هایی بود که عراقی‌ها بالای سرمان می‌ایستادند و می‌گفتند فقط دو کلام. بعد از 21 روز اعتصاب غذا نامه‌ها را داده بودند و من نمی‌دانستم مفهوم دو کلمه نوشتند چیست و چه باید بنویسم! صلیب سرخ هم بالای سرم تکرار می‌کرد دو کلمه و من باید با دو کلمه تمام روزهای سخت و ماجرا را بگویم. پرسیدم این نامه‌ها با دست چه کسی می‌رسد؟ گفتند خانواده؛ ولی من خانه نداشتم گفتم خانه‌ای ندارم و در جنگ آن را از دست داده‌ام بعد فکر کردم نامه باید به دست کسی برسد که مطمئن شود که این من هستم که نامه را نوشته‌ام بنابراین رمزی که بین من و برادرم بود یعنی «من زنده‌ام» را روی کاغذ نوشتم.

«من زنده‌ام»

وی ادامه داد: پس از نوشتن نامه به من گفته شد که باید عکس بگیریم. وقتی به لنز دوربین نگاه می‌کردم فکر کردم وقتی نامه به ایران برسد از روزی که به جبهه رفته‌ام یعنی 20 مهرماه 1359 تا امروز که سال 1361 است چند سال گذشته، خانواده‌ام چطور باور می‌کنند؟ اما وقتی عکس ضمیمه نامه شد به این فکر افتادم که قرار است خانواده‌ام همه چیز را از نگاهم در عکس بفهمند، می‌خواستم با همان لبخند و نگاه همه آنچه را که کشیدم را به همه بگویم و اولین نامه با کلمه «من زنده‌ام» به ایران فرستاده شد. بعدها خانواده‌ام نحوه دیدن عکس را برایم تشریح کردند که گاه دستشان را روی بینی و لب‌هایم می‌گذاشتند تا از حالت چشمانم حالم را بفهمند...

وی پس از قرائت نامه دوم خود گفت: وقتی این نامه به دست پدرم رسید در اردوگاه موصل بودم و بعد جواب نامه را در اردوگاه عنبر تماشا کردم که پدرم در نامه گفته بود «نور دیده کجایی، کجایی تا سلامت کنم...» پدرم می‌گفت همه جا را به دنبال گشته و می‌گفت مگر می‌شود کسی در دیار خود گم شود.

اسارت ظلم‌بارترین واژه در قاموس ظالمان

آباد با تاکید بر اینکه اسارت ظلم‌بارترین واژه‌ای است که در قاموس ظالمان می‌شود، خاطره‌ای مبنی بر انتظار رسیدن نامه‌های خانواده‌ها به اسرای جنگی را بازگو کرد و یادآور شد: نامه‌هایی که به دستمان می‌رسید همه چیز از شکوه، عشق، ایمان، صبر، بردباری و خواب و بیداری بود.

این بانوی به اسارت رفته از 35 نامه‌ای گفت که در مدت کوتاه به دستش رسیده و یادآور شد که هر جای صفحه که خالی بود را با نوشته‌ها پر می‌کرده که همین امر نشان از حرف‌های نیمه تمام و داستان‌ها و حکایت‌ها دارد.

آباد همچنین در سخنانش به این موضوع اشاره کرد که نامه‌هایش را بارها می‌خوانده و بعد به 4 بانوی دیگر که هم سلولی او بودند می‌داده تا هر کس محتوای نامه دیگری را بخواند.

وی در ادامه به نامه‌های عاشقانه همسرش که در آن برهه از نویسندگان آن اطلاعی نداشته اشاره کرد.

پس از پخش کلیپی از مرتضی سرهنگی مبنی بر وجود بیش از 10 میلیون نامه که بیت اسرا و خانواده‌هایشان رد و بدل شده، سرهنگی به سخنرانی پرداخت.

30 میلیون برای جمع‌آوری نامه‌ها

وی که بانی جمع‌آوری نامه‌های اسرا و خانواده‌هایشان در دوره دفاع مقدس است، گفت: با 30 میلیون 12 هزار نامه را جمع کردم و می‌دانستم که از ایران 10 میلیون نامه و سند محکم داریم. این در حالی است که اگر به هر سازمانی بگویید این نامه‌ها کجاست؟ کسی سرش را بالا نمی‌آورد! می‌دانستم نامه‌ها منبع مطالعاتی خواهد بود ولی نمی‌دانستم دامنه‌اش اینقدر وسیع است. شاید 10 سال است که نامه‌ها مانده و الآن که دفتر ادبیات اسارت به تازگی تاسیس شده این نامه‌ها تجزیه و تحلیل می‌کنند و می‌خوانند.

وی اظهار کرد: دوستان که در استان‌ها نامه جمع می‌کردند گاه تماس می‌گرفتند که فلان جا من را گرفته‌اند، می‌پرسیدم کجایی و می‌گفتند فلان بنیاد، گفتم نگران نباش به مسئول بنیاد بگو که یک نسخه از نامه‌ها را کپی خواهی کرد و به آنها می‌سپاری؛ چون می‌دانستم که خودشان کار نمی‌کنند بنابراین با گرفتن یک نسخه کپی از نامه‌ها دوستان در استان‌ها را رها خواهند کرد.

نامه‌های اسرا؛ زنده‌ترین متون و اسناد تاریخ جنگ

ساسان ناطق مدیر دفتر هنر و ادبیات اسارت نیز در این نشست بیان کرد: بخشی از 30 میلیون تومان هزینه برای جمع‌آوری نامه‌های جنگ به استان اردبیل رسیده بود و من دیدم نامه‌ها چقدر داستان سرشار از یاس، ترس و زندگی دارد بنابراین فکر می‌کنم چشم به راه بودن خیلی سخت است. نامه‌ها حجم سنگینی از روی دوش پدر و مادرها کم می‌کرد و وقتی مشخص شد یک نفر زنده است امید پررنگ می‌شد.

ابراهیم اکبری دیزگاه نیز در این نشست گفت: وقتی پیشنهاد نامه‌های جنگ و تأملاتی درباره نامه اسرا از سوی ساسان

ناطق مطرح شد فکر می کردم با یکسری متن های کلیشه ای و کاملاً ایدئولوژیک روبه رو خواهم بود و گفتم شاید خیلی نکته ای وجود نداشته باشد. همچنین بر اساس تجربه ای که از خواندن وصیت نامه شهدا داشتم دیده بودم که معمولاً وصیت ها شبیه به هم هستند و بیشتر به تذکراتی چون فراموش نکردن امام (ره) اشاره داشت اما در 4 یا 5 نامه اول که برایم فرستاده شد دیدم نکاتی در نامه ها وجود دارد، بنابراین گفتم مدام برایم نامه ها را ارسال کنید که بعد هم چند کتاب و نامه برایم فرستاده شد. نامه ها چند هفته من را مشغول کرد و من مدام در حال خواندن بودم تا ببینم نامه ها چه هستند و چه دستاوردی برای انسان ایرانی و ادبیات ما دارند.

وی ادامه داد: در نامه به ساسان ناطق نوشتم که هنوز حس می کنم زنده ترین متن ها را می خوانم. انسان چهار گونه تحقق پیدا می کند وجود خارجی، وجود ذهنی، وجود لفظی و وجود کتبی. تصورم این بود که در نامه ها اتحادی بین وجود خارجی و کتبی صورت گرفته یعنی اسیری که به خانواده و خانواده های که به اسیر نامه می نویسد کلمه می شود تا این پیام را منتقل کند که «زنده ام» و اتفاقاً این دو کلمه به معنای بیابید زندگی کنیم و وجود من به زندگی معنا می بخشد را منتقل می کند که جملاتی سرشار از زندگی است.

وی اظهار کرد: وقتی کتاب «من زنده ام» معصومه آباد را می خواندم این سوال برایم مطرح شد که پست من زنده ام چه وجود دارد؟ به نظر من از این جمله این مفهوم منتقل می شود که من زنده ام چون ایران زنده است. ما ایران را در خود می دانیم و این تقدیر روزگار است که مادری اسیر شود و از آنجا بگوید من زنده ام.

انسان با مکان و زمان زنده است

اکبری دیزگاه همچنین تصریح کرد: انسان دو امکان روی زمین دارد اولی زمان و دومی مکان و این بدین معناست که انسان با مکان و زمان زنده است و اسیر کسی است که برای مکان جنگیده ولی آن را از دست داده و به دست دشمن افتاده و در محدوده کوچکی زندگی می کند. تنها سرمایه او زمان است. در مواجهه اسرا و آدم هایی که مهمترین امکانشان را از دست داده اند دو زمان وجود دارد که یکی حال و دیگری گذشته است و اگر کسی مواجهه خود را با زمان درست نکند دچار افسردگی خواهد شد.

وی مواجهه با زمان را به چند وجه متصل دانست اول آنکه اسیر زمان را بگذراند بنابراین زمان را پر می کنند یا به آن پشت می کنند ولی آنچه من از نامه ها می بینم مواجهه درستی وجود دارد که اسرا بر زمان تسلط داشته و به آینده توجه دارند و وقتی آینده وجود داشته باشد، امید شکل می گیرد.

تاملی برای زندگی امیدوارانه

وی نامه اسرا را بخاطر مسلط بودن اسیران بر زمان، سرشار از زندگی دانست و افزود: تامل در نامه‌ها می‌تواند دستاویزی برای اینکه انسان ایرانی درست زندگی کند و امیدوارانه زندگی کند، باشد چرا که تنها نکته کمک کننده به ما، نگاه درست و امیدوارانه است.

احمد یوسف زاده در ادامه این نشست به جمع آوری 1500 نامه اشاره کرد و گفت: وقتی می‌خواستم رساله دکترا بنویسم گفتم چه بهتر که از این نامه‌ها و تحلیل محتوایی آنها استفاده کنم بنابراین سراغ مرتضی سرهنگی آمدم و او تعداد زیادی نامه روی سی‌دی ریخت و من آنها را به کرمان بردم و دیدم چقدر یک انسان غرق در اقیانوس بزرگ نامه‌ها می‌شود.

وی در خصوص مهمترین معضل نامه‌نگاری به قوانین نگارش نامه اشاره کرد و از محتوای ایستادگی و صبر اسرا که از نامه‌ها می‌توان به آن پی برد، سخن گفت.

یوسف زاده همچنین محدودیت کاغذ و خودکار، توقیف نامه‌ها، راه طولانی نامه‌ها از مبدا تا مقصد، سانسور و خیانت در امانت را از مشکلات نامه‌نگاری در دوره اسارت معرفی کرد.

نامه‌هایی سرشار از کلمات عاطفی

وی ادامه داد: غالباً نامه‌ها ساختار خاصی دارند و از آنجا که اغلب آزاده‌ها از طبقه متوسط جامعه و دانش‌آموزان بودند نمی‌توان گفت سرشار از مطالب و مضامین ادبی است اگرچه تلمیحات، استعاره‌ها، توصیف‌های لحظه نگارش در آنها وجود دارد که بحث‌های جالبی است که در صدها نامه با آن مواجه شدم و می‌تواند کتاب باشد. همچنین استفاده از واژه‌های ادبی به دلیل طولانی بودن دوره اسارت در نامه‌ها زیاد است. از سویی دیگر نامه‌ها سرشار از کلمات عاطفی هستند و شروع عاطفی آنها اشک خواننده نامه را در می‌آورد.

وی موضوع‌بندی استخراج شده از نامه‌ها را منبعی دانست که برای نگارش چندین کتاب قابل استفاده است.

یوسف زاده تبادلات احساسات و عشق را از دیگر ویژگی نامه‌های اسرای جنگی معرفی کرد و به نکاتی چون دادن حق طلاق به همسر، طنز نوشته، نامه به مسئولان نظام، جلوه‌های صبر و استقامت و نامه‌های عقیدتی را از جمله مضامین مطرح

شده در نامه‌ها دانست.

تقسیم‌بندی انواع نامه‌ها

سپس دکتر کرمی که 10 هزار نامه را جمع‌آوری کرده به تقسیم‌بندی انواع نامه‌ها اشاره کرد که شامل نامه آبی که فقط باید توسط اسرا امضا می‌شد و طرف مقابل نامه را می‌نوشت، نامه سفیدی که بخش بالایی صفحه توسط اسرا و بخش پایین آن توسط خانواده آنها نوشته می‌شد و وکالت‌نامه‌هایی که برای انتقال اموال بود اشاره کرد.

وی همچنین بیان کرد: سطوح نامه 12 خط بیشتر نبود اگرچه افرادی 35 خط و یک اسیر 52 خط در همان صفحه نامه نوشته بود تا بهترین استفاده را از کاغذ ببرد.

ترفند استفاده از آب پیاز در نامه‌نگاری اسرا

وی در ادامه بحث دستکاری نامه‌ها توسط عراقی‌ها و اخبار ناگوار و روحیه‌بخش و پیام امام که به واسطه رمزگذاری منتقل می‌شد را مطرح کرد و در ادامه ترفند استفاده از آب پیاز در نامه‌نگاری‌ها که با گرما محتوایش مشخص می‌شده را بازگو کرد.

وی 13 میلیون نامه رد و بدل شده میان اسرا و خانواده‌هایشان را از اسناد تاریخی دوره دفاع مقدس معرفی کرد و در ادامه به تأخیر در رسیدن نامه‌ها اشاره کرد.

رد شلاق‌های عمودی و افقی

مصطفی بوالحسنی که از دیگر سخنرانان دومین نشست «روایت پنهان» بود اعلام کرد: نامه‌ها صاحب نداشت و عراقی‌ها هر کاری که می‌خواستند انجام می‌دادند، گاه نامه‌ها را کم و زیاد می‌کردند و گاه محتوای دروغین می‌نوشتند و در این بین هم صلیب سرخ مز دورانه عمل می‌کرد. زمانی که من را شکنجه کردند صلیب سرخ آمد و دوستان خواستند تا جای شلاق‌های عمودی عراقی‌ها در کمرم را به آنها نشان دهم، بعد از دو روز نمایندگان صلیب سرخ رفتند و به محض رفتنشان عراقی‌ها به سراغم آمدند و خط‌های افقی را هم به خطوط برجای مانده از شلاق‌ها اضافه کردند.

وی در ادامه خاطره‌ای از نحوه مطرح کردن سوالاتی درباره احکام اسلام را بازگو کرد و در ادامه به نامه‌های رمزگذاری

شده برای دریافت خبر سلامتی امام خمینی از خانواده‌اش پرداخت.

دیگر خاطره‌گوی این نشست امیر خلبان قادری بود. وی با اعلام اینکه یکبار هم نتوانسته نامه‌های خود در دوره اسارت را بخواند گفت: از بین 30 تا 400 نامه حدود 60 نامه به ایران رسید. نوشتن خاطرات در رابطه با نامه می‌تواند یک کتاب ده هزار صفحه‌ای شود اما خاطراتم همین 500 یا 600 صفحه‌ای می‌شود که در کتاب «خلبان صدیق» آمده است.

وی تاکید کرد: آزاده‌ها نامه‌ها را اینگونه نمی‌خواندند، آنها کوچکترین واژه‌ها را در می‌آوردند و حتی اشک‌های قادری که روی نامه چکیده بود با اشک جواب داده می‌شد. از سویی جو اسارت، جو حزب الهی بود چون جز آن شکل نمی‌توانستیم با عراقی‌ها بجنگیم.

وی به اینکه اولین شهدای جنگ خلبانان بودند بر حس حمایتگری خلبانان اسیر شده در عراق نسبت به سایر اسرای جنگی اشاره کرد و در ادامه به نامه پراحساس خود به همسرش در دوره اسارت پرداخت.

امیر قادری با تاکید بر اینکه همسر اسیر باید بداند که احساسات درونی من به عنوان یک اسیر چیست افزود: به واسطه نامه‌نگاری پراحساس اسیران فهمیدند که باید با خانواده‌هایشان صحبت کنند بنابراین کم کم باب نامه‌نگاری‌ها باز شد. همچنین در دوره اسارت بخاطر شغل و موقعیت‌مان طوری رفتار می‌کردیم که عراقی‌ها از ما الگو بگیرند و نه ما از عراقی‌ها.

وی افزود: من با چند زبان آشنایی داشتم و سعی می‌کردم زبان‌های دیگر را در همانجا یاد بگیرم و به دیگران هم آموزش دهم. ما باید درس می‌خواندیم تا از آن فضا و شرایط دور شویم و اگر کسی در حس اسارت فرو می‌رفت یک سطل آب روی سرش خالی می‌کردند.

ترجمه، بزرگترین زجر

وی از ترجمه سخنان اسرای ایرانی برای نیروهای صلیب سرخ به عنوان بزرگترین زجر دوره اسارت یاد کرد و افزود: وقتی اسیران صحبت می‌کردند ما با اشک گفته‌هایشان را تعریف می‌کردیم. بین اتفاقاتی که بازگو شد یکی از خاطرات از نحوه اسارت ستوان حسینی بود که به ما گفت چطور او را سینه‌خیز برده بودند؛ طوری که تمام وجودش خونریزی داشته و در ادامه او را از روی دره به پایین پرت می‌کنند. در آن میان 4 خواهر اسیر هم حضور داشتند که عراقی‌ها حتی جرأت نداشتند از جلوی در اتاقشان رد شوند.

وی در بازگویی چند خاطره به قوت قلبی که از خواندن آیت الکرسی داشت و احساسات پاک اسرا اشاره کرد.

فقر اسناد دوره جنگ

در بخش دیگر این نشست فریبرز خوب نژاد درباره فقر اسناد دوره جنگ صحبت کرد و سپس این موضوع که عکس و نامه بیشترین اسناد برجای مانده از دوره اسارت هستند، مطرح شد.

محسن قبادی نویسنده «خلبان صدیق» در بخش دیگر این نشست درخواست بررسی جداگانه نامه‌های افسران ارتش را مطرح کرد.

وی به 190 نامه‌ای که امیرسرتیپ محمدصدیق قادری برای نگارش «خلبان صدیق» در اختیار وی قرار داد اشاره کرد و گفت: آنچه در نامه‌های امیر قادری جالب بود نامه‌هایش به همسرش بود که در هر نامه وی را با یک صفت جدید خطاب قرار می‌داده است. اگرچه عبارت‌های تکراری هم در این نامه‌ها وجود دارد.

در پایان این نشست نیز خواهر یکی از اسرای دوره جنگ که در این نشست حضور داشت؛ اسیران را اسطوره‌های ملت ایران دانست که باید خاطراتشان ثبت شود. وی با اشاره به تحقیقات خود درباره آزادگان به نکاتی از دوره اسارت در کتاب‌ها اشاره کرد.

انتهای پیام/

انتهای پیام/